

MEDIA EDUCATION AS A PREREQUISITE FOR DEMOCRATIC CONSCIOUS CITIZENS¹

Slavica Išaretović²

Abstract

In our, media saturated world, there are endless opportunities to watch, read, listen to and create media. Pictures, often, flood us, paralyze and shape our understanding of the world and ourselves. In the 21st century, the ability to be media literate and educated (making a careful and critical analysis of media that surround us) is a crucial life skill. Media education, or Education for Media, is based on the assumption that all media messages are made with the use of a creative language with its own rules, that different people experience the same media differently, that the media is primarily a commercial business with the intent to make a profit, that the media have their own embedded values and points of view. The Media Education is the process through which individuals become media literate – able to critically understand the nature, techniques and the impact of media messages and productions. Although in the documents of the Council of Europe and European Union institutions, the media literacy is mentioned in various contexts, the greatest significance is put on the media literacy as a means to increase the quantity and quality of the participation of citizens in a society. Thus, the Recommendation on Media Education (Recommendation 1466) of the Council of Europe emphasizes the importance of the media education not only for individuals but also for the society as a whole, so that citizens prepare for democratic citizenship and political awareness (Council of Europe, 2000).

Also, the European Union, as the most significant contribution and the maximum value of the media literacy, emphasizes its role in enabling citizens to participate in democratic processes in the society to which they belong.

Keywords: *media, media education, media literacy, democratic citizenship, the institutions of the European Union*

JEL classification: K10

1 Paper submitted for the International Conference 'European Union – Challenges of Enlargement and Western Balkans, 29 May 2014, Banja Luka College

2 Slavica Išaretović, MA, is a college lecturer at the Banja Luka College, in the Media and Communications Study Program, PhD student at Megatrend University Belgrade; s.isaretovic@gmail.com

OBRAZOVANJE ZA MEDIJE KAO PREDUSLOV DEMOKRATSKI OSVJEŠTENIH GRAĐANA¹

Slavica Išaretović²

Sažetak

U našem, medijima zasićenom, svijetu postoji beskonačno prilika za gledanje, čitanje, slušanje i stvaranje medija. Slike nas često preplavljuju, parališu i oblikuju naše poimanje svijeta i nas samih. U 21. vijeku, mogućnost da se bude medijski pismeni i obrazovan (pravljenje pažljivih i kritičkih analiza medija koji nas okružuju) je presudna životna sposobnost. Medijsko obrazovanje, odnosno obrazovanje za medije, se zasniva na pretpostavci da se sve medijske poruke prave uz korištenje kreativnog jezika sa svojim vlastitim pravilima, da različiti ljudi različito doživljavaju iste medije, da mediji primarno predstavljaju komercijalni posao sa namjerom da se ostvari profit, da mediji imaju svoje usađene vrijednosti i gledišta. Medijsko obrazovanje je proces kroz koji pojedinci postaju medijski pismeni – u stanju da kritički razumiju prirodu, tehnike i uticaj medijskih poruka i produkcija. Iako se u dokumentima Savjeta Evrope i institucija Evropske unije medijska pismenost spominje u raznovrsnim kontekstima, najveći značaj pridaje se upravo medijskoj pismenosti kao sredstvu za povećanje kvantiteta, ali i kvaliteta participacije građana u društvu. Tako se u Preporuci o medijskom obrazovanju Savjeta Evrope ističe značaj medijskog obrazovanja ne samo za pojedinca već i društvo u cjelini, tako što građane priprema za demokratsko građanstvo i političku svijest (Savjet Evrope, 2000).

I Evropska unija kao najznačajniji doprinos i najveću vrijednost medijske pismenosti ističe njenu ulogu u osposobljavanju građana za učešće u demokratskim procesima u društvu kojem pripadaju.

Ključne riječi: mediji, obrazovanje za medije, medijska pismenost, demokratsko građanstvo, institucije Evropske unije

JEL klasifikacija: K10

1 Rad dostavljen za Međunarodnu naučnu konferenciju 'Evropska unija – izazovi proširenja i Zapadni Balkan' 29. maj 2014, Banja Luka College

2 Slavica Išaretović, mr je predavač Visoke škole Banja Luka College, na studijskom programu Mediji i komunikacije; doktorant na Univerzitetu Megatrend u Beogradu; s.isaretovic@gmail.com

Access to education for digital and media literacy, each nation must set in relation to their educational institutions and the media system.

Renee Hobbs

INTRODUCTION

Interest in media literacy is caused by the fact: most media purvey us with information concerning the political process, and also the real and fictional performances, pictures and impressions – which certainly influence our ideas about the reality. The media play a crucial role in the way we create our identities and in the age of digital Information and Communications Technology (ICT) tools and network communication is simply impossible to participate in public affairs without the use of modern media. The media have become the main factor of socialization and partly took over the function of the family, school and religion.

DEFINITION OF TERMS

A single definition of media does not exist. From the Latin *medium*, middle, half of, what is publicly known to all, through the definition of media as „intermediaries in communication and unavoidable structural elements of any communication situation; to the definition of media as a substantiated set of natural and/or man-made conditions that allow synchronous or asynchronous communication to a greater or lesser extent by influencing subjects, content, current effects and relatively permanent effects of communication” (Miletic, 2012: 176).

In defining the term education, often is in the form of “education”, as mentioned by J.Gone, defining it as “necessary and enriching venture, as for the child so for the adult person” (Gone, 1998: 18).

Media in Education is viewed as “the use of media in institutionalized educational process, as called, educational technology, learning aids in the classroom or as a first condition for the establishment, in the didactic sense, a completely new educational process, which is coordinated with the emergence and development of the information society” (Miletic, 2012: 182).

Media Education involves the acquisition of skills for critical reading of the media, regardless of the type of media (print, radio, television, internet). According to Gone, “the goal is the reduction of the distance from the media by understanding their functioning and learning about their content, as well as by placing them in a different perspective compared to systems in which are being developed” (Gone, 1998: 22).

Education for Media is defined as “a didactic-based process of acquiring knowledge of the mass media and internet within the classical school edu-

Pristup obrazovanju za digitalnu i medijsku pismenost, svaka nacija mora postaviti u odnosu na svoje obrazovne institucije i medijski sistem.

Renee Hobbs

UVOD

Interes za medijsku pismenost izazvan je činjenicom : mediji nas snabdjevaju većinom informacija koje se tiču političkih procesa, a takode i realnim i fiktivnim predstavama, slikama i predstavama, koje svakako utiču na naše ideje o stvarnosti. Mediji imaju odlučujuću ulogu u načinu na koji smo stvorili naše identitete i u doba digitalnih ICT alata i mrežne komunikacije prosto je nemoguće učestvovati u javnim poslovima bez upotrebe modernih medija. Mediji su postali osnovni faktor socijalizacije i dijelom su preuzeli tu funkciju od porodice, škole i religije.

DEFINICIJA POJMOVA

Jedinstvena definicija medija ne postoji. Od latinskog *medium*, sredina, polovina, ono što je javno, svima poznato, preko definisanja *medija* kao “posrednika u komuniciranju i neizbježnog strukturalnog elementa svake komunikacione situacije; do definicije medija kao supstancijalizovanog skupa prirodnih i/ili vještačkih uslova koji omogućavaju sinhrono ili asihrono komuniciranje u većoj ili manjoj mjeri utičući na subjekte, sadržaj, trenutne efekte i relativno trajne posljedice komuniciranja“ (Miletić, 2012: 176).

U definisanju termina *obrazovanja* često se ima u vidu „vaspitanje“, kako to navodi Ž.Gone, definišući ga kao “neophodno i obogaćujuće ulaganje kako za dijete, tako i za odraslog čovjeka“ (Gone, 1998: 18).

Medije u obrazovanju posmatramo kao “korišćenje medija u institucionalizovanom vaspitno-obrazovnom procesu, kao tzv. obrazovne tehnologije, didaktička sredstva i pomagala u nastavi ili kao prvog uslova za zasnivanje, u didaktičkom smislu, potpuno novog vaspitno-obrazovnog procesa saobraznog nastajanju i razvoju informacionog društva“ (Miletić, 2012:182).

Medijsko obrazovanje podrazumijeva sticanje sposobnosti za kritičko iščitavanje medija, bez obzira na vrstu medija (štampa, radio, televizija, internet). Prema Gonu, „cilj je smanjenje distanciranosti od medija putem razumjevanja njihovog funkcionisanja i upoznavanja njihovog sadržaj, kao i putem njihovog postavljanja u različite perspektive u odnosu na sisteme u kojima se razvijaju“ (Gone,1998: 22).

Obrazovanje za medije definišem kao “didaktički zasnovan proces sticanja znanja o masovnim medijima i interentu u okviru klasičnog školskog obrazovanja, prvenstveno djece i omladine, ali i ljudi u svim životnim dobi-

cation, especially children and youth, but the people of all ages, as well” (Miletic, 2012: 230). The starting point of media education is to achieve a certain level of general and professional media literacy.

Media literacy is a prerequisite so-called functional literacy, without which it is not possible to meet the individual and group needs of people in contemporary society.

Russian theorist Alexander Fedorov considers media literacy as the result of media education, which helps a person to actively use opportunities of the information field, which is enabled by the television, radio, film, print and the Internet.³ Referring to the UNESCO definition that outlines the media education as a priority field of the cultural and educational development of the 21st century, Fedorov for the media education says:

- deals with all communication media and includes the printed word and graphics, the sound, still and moving images, that has emerged with any type of the technology;
- enables people to gain understanding of the communication media used in their society and the way they operate as well as to acquire skills using these media to communicate with others;
- analyze, critically reflects and creates media texts;
- identifies the sources of media texts, their political, social, commercial and-or cultural interests, and their context;
- interprets the messages and values offered by the media;
- selects an appropriate medium for the communication of his own messages or stories and reaching the target audience;
- gains or requires the access to media for both the reception and production.

The reasons for learning about the media include⁴:

- exceptional level of consumption of media
- the need to reduce manipulative media effects
- issues of dependence
- issues of data security
- all the necessary skills of creative text of direct media communication
- participatory democracy and active citizenship

Media education is required due to ubiquitous high level of media usage and media saturation of the society. If we aggregate the media messages that surround us, from television commercials, posters, internet, and even clothing, we are more exposed to media messages in one day only than our grandpa-

³ Fedorov, A. (2001). *Media Education:History, Theory and Methods*.

⁴ <http://mastercomunicacio.files.wordpress.com/2014/04/formal-education.pdf>

ma“ (Miletić, 2012: 230). Ishodište obrazovanja za medije je dostizanje određenog stepena opšte ili profesionalne medijske pismenosti.

Medijska pismenost je pretpostavka tzv. funkcionalne pismenosti, bez koje nije moguće zadovoljavanje individualnih i grupnih potreba ljudi u savremenom društvu.

Ruski teoretičar Aleksandar Fedorov smatra medijsku pismenost, rezultatom obrazovanja za medije, koja pomaže osobi da aktivno koristi mogućnost infomacionog polja koje televizija, radio, film, štampa i Internet omogućavaju.³ Pozivajući se na UNESCO-vu definiciju koja obrazovanje za medije definiše kako prioritetno polje kulturno obrazovnog razvoja 21. vijeka, Fedorov za obrazovanje za medije kaže:

- bavi se sa svim medijima komunikacije i uključuje štampanu riječ i grafike, zvuk, mirujuće, kao i pokretne slike, iznjedrene bilo kojom vrstom tehnologije;
- omogućava ljudima da steknu razumjevanje komunikacijskih medija korištenih u njihovom društvu i način na koji oni operišu i steknu vještine korištenjem ovih medija u komunikaciji sa ostalima
- osigurava ljudima da nauče kako
- analizira, kritički se osvrće i kreira medijske tekstove
- identifikuje izvore medijskih tekstova, njihov politički, socijalni, komercijalni i-ili kulturološke interese i njihov kontekst
- interpretira poruke i vrijednosti koje nude mediji;
- odabire prikladan medij za komunikaciju njegovih sopstvenih poruka ili priča i dostizanje ciljane publike
- zadobija ili zahtijeva pristup mediju kako za prijem, tako i za proizvodnju.

Razlozi za učenje o medijima uključuju⁴:

- nevjerovatni nivo potrošnje medija
- potrebu za smanjenjem manipulativnih medijskih efekata
- pitanjima zavisnosti
- pitanjima sigurnosti podataka
- sve neophodne vještine kreativnog teksta neposredne medijske komunikacije
- participativne demokratije i aktivnog građanstva

Obrazovanje za medije potrebno je zbog sveprisutnog visokog stepena upotrebe medija i zasićenja društva medijima. Kad se zbroje medijske poruke kojima smo okruženi, od televizijskih reklama, do plakata, interneta, pa čak i odjeće, izloženi smo medijskim porukama u jednome danu više nego što su to naši djedovi bili u jednoj godini. Obrazovanje za medije uči

³ Fedorov, A. (2001). *Media Education: History, Theory and Methods*.

⁴ <http://mastercomunicacio.files.wordpress.com/2014/04/formal-education.pdf>

rents were in a year. Media education teaches us how to navigate this sea of messages throughout the life. Media education provides critical knowledge and analytical tools that will empower media consumers to function as autonomous and rational citizens, enabling them to critical use of the media. Media education helps people as well-informed and responsible citizens, to be able to take some distance towards the immediate pleasures that media can provide.

GRUNWALD DECLARATION ON MEDIA EDUCATION

Thirty two years ago, in 1982, at an international meeting of experts in Grunwald in Germany, UNESCO has published a Declaration on Media Education. The Declaration Grunwald is a compact and a powerful explanation of a lasting significance. It argues that the media are increasingly important and powerful force in the contemporary society, thus a coherent and systematic form of an education about the mass media should be seen as an essential component, in fact, a prerequisite of the modern citizenship.

In its definition of media education, the Declaration Grunwald reflects several key emphases shared by most of the media educators today:

- **Media education is engaged in all media**, including media of moving images (film, television, video), radio and recorded music, printed media (especially newspapers and magazines), and the new digital communication technologies. Aims to develop widespread literacy, not only in relation to the press, but also in a symbolic system of images and sound.
- **Media education is dealing with teaching and learning about the media**. This should not be confused with teaching through the media - for example, the use of television or computer as a means of learning about science or history. Media education is not about the use of media as teaching aids, it should not be confused with educational technology or educational media.
- **Media education aims to develop the critical understanding and active participation**. It enables young people to interpret and make informed judgments as users of the media, but also allows them to become producers of the media in their favor, and thus become more powerful participants in the society. Media education is about developing critical and creative skills of young people.
- **Media education is a common term that encompasses all educational activities related to media theory and practice**. Media education can be defined as: teaching practice that aims to develop media competence,

nas kako ploviti tim morem poruka tokom cijelog života. Obrazovanje za medije pruža kritičko znanje i analitičke alate koji će osnažiti medijske potrošače da funkcionišu kao autonomni i racionalni građani, omogućavajući im da kritički iskoriste medije. Obrazovanje za medije pomaže ljudima da kao dobro informisani i odgovorni građani, budu u stanju da preuzmu određenu distancu prema neposrednim zadovoljstvima koje mediji mogu da obezbjude.

DEKLARACIJA GRUNWALD O MEDIJSKOM OBRAZOVANJU

Prije trideset dvije godine, 1982. godine, na međunarodnom susretu eksperata u Grunwald-u Njemačkoj, UNESCO je objavio Deklaraciju o medijskom obrazovanju. Deklaracija Grunwald je jezgrovito i moćno obrazloženje od trajnog značaja. Ona tvrdi da su mediji sve značajnija i moćnija sila u savremenim društvima, i da koherentni i sistematski oblik edukacije o masovnim medijima mora se posmatrati kao bitna komponenta, u stvari, preduslov modernog državljanstva.

U svojoj definiciji medijskog obrazovanja, Grunvaldska deklaracija odražava nekoliko ključnih naglasaka koje dijeli većina medijskih edukatora današnjice:

- **Medijsko obrazovanja bavi se svim medijima**, uključujući medije pokretnih slika (film, televizija, video), radio i snimljene muzike, štampanih medija (posebno novine i časopisi), i nove digitalne komunikacione tehnologije. Ima za cilj da razvije široku rasprostranjenu pismenost, ne samo u odnosu na štampu, već i u simboličnom sistemu slika i zvuka.
- **Medijsko obrazovanje se bavi sa podučavanjem i učenjem o medijima.** Ovo ne bi trebalo miješati sa podučavanjem putem medija – na primjer, upotreba televizije ili računara kao sredstva učenja nauke ili istorije. Medijsko obrazovanje nije o upotrebi medija kao učila, ne bi ga trebalo miješati sa obrazovnom tehnologijom ili obrazovnim medijima.
- **Medijsko obrazovanje ima za cilj da razvije i kritičko razumevanje i aktivno učešće.** Ono omogućava mladim ljudima da tumače i donose informisane presude kao korisnici medija, ali i omogućava im da postanu proizvođači medija u njihovu korist, i tako postanu moćniji učesnici u društvu. Medijsko obrazovanje je o razvijanju kritičke i kreativne sposobnosti mladih ljudi.
- **Medijsko obrazovanje je zajednički pojam koji obuhvata sve obrazovne aktivnosti vezane za medije u teoriji i praksi.** Medijsko obrazovanje se može definisati kao: nastavne prakse čiji je cilj razvijanje medijske kompetencije, shvaćene kao kritički i razborit stav prema medijima

understood as a critical and sensible attitude towards the media in order to create a balanced citizens who are able to own exercise judgment based on available information. It allows them to access the necessary information, analysis and the ability to identify the economic, political, social and cultural interests that lie behind them. Media education teaches individuals to interpret and produce messages, selecting the most appropriate media for communication and, finally, to play a greater role in the media supply and production.⁵

- **Media education is a critical analysis of social media aiming to raise awareness and understanding of how the media work**, whoever really controls and shapes, the role of professionals, as well as advertising, marketing and public relations in shaping their content, and the different ways in which audiences interpret media messages. Several conferences sponsored by UNESCO, most of which took place in Europe, promoted what is called “Education through the screen,” and later the “Film Studies,” “Media Studies,” “Media Literacy,” “Educommunication” “Media Pedagogy,” “Education for Communication.”

Media education cannot come into general use without any effort to raise people’s awareness and to mobilize all stakeholders, especially policy makers at a high level in all countries. Behind the actions taken at national level to mobilize public opinion, UNESCO, in cooperation with other international or regional organizations such as the Council of Europe and the European Union, launched a number of initiatives, including:

- international campaign to raise awareness about the importance of media education for the training of citizens of the 21st century;
- international meetings of Ministers of Education aiming the strong mobilization in favor of the integration of media education in educational policy;
- inclusion in UNESCO’s network of schools and clubs on media education and create festivals for productions of young people

The work of UNESCO in the field of media education is based on the “The Declaration Grunwald on the Media Education“ and „The New Directions in Media Education“. In Vienna in 1999, a conference entitled „Education for the Media and the Digital Age“ was held⁶. Then, a seminar in Seville, “Education for Youth Media” in 2002, and the conference in Paris in 2012, which issued twelve recommendations for the development of media education, especially in the information society and the globalization of kno-

⁵ Council of Europe, The Annual Report 2000

⁶ Council of Europe, The Annual Report 2000

radi formiranja uravnoteženih građana koji su sposobni da sami rasuđuju na osnovu dostupnih informacija. Ono im omogućava pristup potrebnim informacijama, njihovu analizu i sposobnost identifikacije ekonomskih, političkih, socijalnih i kulturnih interesa koji se nalaze iza njih. Medijsko obrazovanje uči pojedince da tumače i proizvode poruke, da odabiru najpogodnije medije za komuniciranje i, konačno, da igraju veću ulogu u medijskoj ponudi i proizvodnji.⁵

- **Medijsko obrazovanje je kritična društvena analiza medija s ciljem podizanja svijesti i razumijevanja načina rada medija**, onoga ko ih stvarno kontroliše i oblikuje, uloge profesionalaca, kao i reklamiranja, marketinga i odnosa sa javnošću u oblikovanju njihovog sadržaja, te različitih načina na koje publika tumači poruke medija. Nekoliko konferencija koje je sponzorisao UNESCO, od kojih je većina održana u Evropi, promovisale su ono što je nazvano "Obrazovanje putem ekrana", a kasnije i "Filmske studije", "Medijske studije", "Medijska pismenost", "Edukomunikacija", "Medijska pedagogija," "Obrazovanje za komunikacije".

Obrazovanje za medije ne može da dođe u opštu upotrebu bez napora da se podigne svijest ljudi i da mobilise sve zainteresovane strane i posebno donosiocce političkih odluka na visokom nivou u svim zemljama. Iza akcija preduzetih na nacionalnom nivou da mobilise javno mnjenje, UNESCO je u saradnji sa drugim međunarodnim ili regionalnim organizacijama, kao što su Savjet Evrope i Evropska unije pokrenuo niz inicijativa, među kojima su:

- međunarodna kampanja za podizanje svesti o značaju medijskog obrazovanja za obuku državljana 21 vijeka;
- međunarodni sastanci ministara obrazovanja koji imaju za cilj jaku mobilizaciju u korist integracije medijskog obrazovanja u obrazovne politike;
- uključivanje u UNESCO-ove mreže škola i klubova o medijskim obrazovanju i stvaranje festivala za produkcije mladih ljudi.

Rad UNESCO-a u oblasti medijskog obrazovanja zasnovan je na "Deklaraciji Grunvald o medijskom obrazovanju" i 'Novim pravcima u medijskom obrazovanju'. U Beču je 1999. godine . godine održana konferencija pod nazivom 'Obrazovanje za medije i digitalno doba'⁶ Zatim, seminar u Sevilji, „Obrazovanje za medije mladih“ 2002 godine, te konferencije u Parizu 2012. godine, na kojoj je doneseno dvanaest preporuka za razvijanje obrazovanja za medije, pogotovo u informacionom društvu i procesu globalizacije znanja

5 Vijeće Evrope, Izvještaj za 2000. godinu

6 Savjet Evrope , Izvještaj za 2000.godinu

wledge and content. Also, this year at the end of May, is planned a two-day conference at the UNESCO headquarters in Paris on themediaeducation.

EU AND THE MEDIA EDUCATION

The issue of media education was dealt by The Council of Europe, especially the Council for Cultural Cooperation and the Steering Committee on the Mass Media. The Parliamentary Assembly of the Council of Europe has also adopted series of documents that to some extent are dealing with issues of media education and media literacy, and, among the mentioned documents, the most important is the *Recommendation for the Media Education*, from 2000. Media education is defined as follows:

Media education can be defined as a teaching practice that aims to develop media competence, understood as a critical and sensible attitude towards the media, with the purpose of building balanced citizens, able to make their own informed judgments on the basis of available information. It allows them to access the necessary information, analyze them and identify the economic, political, social and/or cultural interests behind them. Media education teaches individuals to interpret and produce messages, to select the most appropriate medium for communication and, ultimately, to have a greater impact on the media supply and production.⁷

Since 2006, the European Commission has actively started to address the topic of media literacy in the European audiovisual policy and the Lisbon strategy in response to the calls of the European Parliament, the media industry and the industry of information and communication technologies. Experts Group for Media Literacy was formed, which had an advisory role for the European Commission. At the end of 2006 public consultations were held that were attended by representatives of media organizations, media industry, educational institutions, researchers, regulatory bodies for the media, and the various associations of citizens and media consumers.

In 2009, the Commission issued a Recommendation on Media Literacy in which it is recommended that Member States consider the introduction of media literacy in the mandatory curriculum. According to the paragraph 18, the media literacy should be addressed in different ways at different levels. The modalities of inclusion of the media literacy in school curricula at all levels are the primary responsibility of Member States.

The paragraph 21. emphasizes the importance of research:

„The Commission will encourage research projects of media literacy within existing programs“; and suggests that “to open up the debate at con-

⁷ Council of Europe, Recommendation for the Media Education, 2000

i sadržaja. I ove godine za kraj maja planirana je dvodnevna konferencija u sjedištu UNESCO-a u Parizu o obrazovanju za medije.

EU I OBRAZOVANJE ZA MEDIJE

Savjet Evrope se bavio pitanjem medijskog obrazovanja, naročito Vijeće za kulturnu saradnju i Upravni komitet za masovne medije.

Parlamentarna skupština Savjeta Evrope također je usvojila niz dokumenata koji se u izvjesnoj mjeri bave pitanjima obrazovanja za medije i medijske pismenosti, a među navedenim dokumentima najznačajnija je *Preporuka o obrazovanju za medije* iz 2000. godine. Obrazovanje za medije na sljedeći način je definisano :

„Obrazovanje za medije se može definisati kao nastavna praksa koja nastoji razviti medijske kompetencije, shvaćene kao kritički i razuman stav prema medijima, s ciljem izgradnje uravnoteženih građana, sposobnih za donošenje vlastitih sudova na temelju raspoloživih informacija. Ono im omogućava da pristupe potrebnim informacijama, analiziraju ih i identifikuju ekonomske, političke, društvene i / ili kulturne interese koji stoje iza njih. Obrazovanje za medije uči pojedince da tumače i proizvode poruke, da odaberu najprikladniji medij za komunikaciju i, na kraju, da imaju veći uticaj na medijsku ponudu i proizvodnju⁷.

Od 2006. godine, Evropska komisija je aktivnije počela da se bavi temom medijske pismenosti u okviru Evropske audiovizuelne politike i Lisabonske strategije kao odgovor na pozive Evropskog parlamenta, medijske industrije i industrije informacionih i komunikacionih tehnologija. Formirana je Ekspertna grupa za medijsku pismenost koja je imala savjetodavnu ulogu za Evropsku komisiju. Krajem 2006. godine održane su javne konsultacije, u kojima su učestvovali predstavnici medijskih organizacija, medijske industrije, obrazovnih institucija, istraživači, regulaciona tijela za medije, te različita udruženja građana i medijskih konzumenata. U 2009. godini Komisija je izdala *Preporuku o medijskoj pismenosti* u kojoj je preporučeno da države članice razmotre uvođenje medijske pismenosti u obavezujući nastavni plan i program. Prema tački 18, „Medijsku pismenost treba rješavati na različite načine na različitim nivoima. Modaliteti uključivanja medijske pismenosti u školske programe na svim nivoima su primarna odgovornost država članica.

Tačka 21 naglašava važnost istraživanja

„Komisija će ohrabriti istraživačke projekte medijske pismenosti u okviru postojećih programa“; i predlaže da se „otvori debata na konferencijama

⁷ Savjet Evrope, Preporuke o obrazovanju za medije, 2000.

ferences and other public events on the inclusion of media education and media literacy in the curriculum of mandatory education“.⁸

In their press release, the Commission's intentions are announced as follows:

„The way we use media is changing: the volume of information is huge and requires more and more from us. This is more than mere reading, writing or a computer use. The European Commission today warned that Europeans, young and old, could miss the advantages of today's information (high-tech) society, unless put more work on own „media literacy“, sufficient for access, analysis and assessment of images, sound and text, using traditional and new media to communicate and create media content. The Commission said that the EU countries and the media industry need to increase awareness of the many media messages that people encounter, be they advertisements, movies or online content. (...) „However, for people who cannot use the new media like social networks or digital television will be difficult to communicate and participate in the world around them. We have to do that all are the media literate, that no one is left out.“ (...)The education is a national competence, and the Commission today urged EU countries to open a debate on how to make for the media literacy a prominent place in schools.

The European Commission has concluded the definition of the media literacy, which is valid and accepted by members of the media experts of the European Commission „The aim of the media literacy is to increase awareness of the many forms of media messages we encounter in our daily lives. It should help citizens to recognize how the media filter their perceptions and beliefs, influence and shape popular culture and personal choices. This should enable them to critical thinking and creative problem solving skills, making them reasonable consumers and producers of information. Media education is a part of the basic rights of every citizen, in every country in the world, to freedom of expression and to right to information and tools in building the sustaining democracy.“

The goal of the media literacy is to increase people's awareness about the many forms of media messages encountered in everyday life. Media messages are programs, films, images, texts, sounds and sites that are holders of various forms of communication. The Media literacy is a matter of inclusion and citizenship in today's information society. It is a basic skill not only for young people but also for adults and seniors, parents, teachers and media professionals. The Media literacy is now considered as one of the key prerequisites for an active and full citizenship in order to prevent and minimize the risk of exclusion from the community life.

⁸ European Commission, Recommendation on Media Literacy, 2009

i drugim javnim događajima o uključivanju obrazovanja za medije i medijske pismenosti u nastavni plan i program obaveznog obrazovanja⁸.

U saopštenju za javnost, prenose se namjere Komisije u sljedećem obliku:

„Način na koji koristimo mediji se mijenja: obim informacija je ogroman i zahtijeva sve više i više od nas. To je više nego puko čitanje, pisanje ili korištenje računara. Evropska komisija je danas upozorila da bi Evropljani, mladi i stari mogli propustiti prednosti današnjeg informacionog (high-tech) društva, osim ako se više radi na njihovom” medijskom opismenjavanju” dovoljnom za pristup, analiziraju i vrijednovanje slike, zvuka i tekstova, koristeći tradicionalne i nove medije u komuniciranju i stvaranju medijskih sadržaja. Komisija je rekla: zemlje EU i medijska industrija treba da povećaju svijest o mnogim medijskim porukama koje ljudi susreću, bilo da su oglasi, filmovi ili onlajn sadržaji. (...) “Međutim, ljudima koji ne mogu da koriste nove medije poput društvenih mreža ili digitalne televizije biće teško da komuniciraju i učestvuju u svijetu oko njih. Moramo učiniti da su svi medijski pismeni, da niko nije izostavljen. (...) Obrazovanje je nacionalna nadležnost, a Komisija je danas pozvala zemlje EU da otvore debatu o tome kako da daju medijskoj pismenosti istaknuto mjesto u školama.

Evropska komisija je zaključila definiciju medijske pismenosti koja je validna i prihvaćena od strane članova medijskih eksperata Evropske komisije “Cilj medijske pismenosti je da se poveća svijest o mnogim oblicima medijskih poruka na koje nailazimo u našem svakodnevnom životu. To bi trebalo da pomogne građanima da prepoznaju kako mediji filtriraju njihova shvatanja i vjerovanja, oblikuju i utiču na popularnu kulturu i lične izbore. To bi trebalo da ih osposobi za kritičko razmišljanje i kreativne vještine rješavanja problema čineći ih razumnim potrošačima i proizvođačima informacija. Obrazovanje za medije je dio osnovnog prava svakog građanina, u svakoj zemlji na svijetu, na slobodu izražavanja i prava na informisanje i instrument je u izgradnji i održavanju demokratije “

Cilj medijske pismenosti je da se poveća svijest ljudi o mnogobrojnim oblicima medijskih poruka s kojima se susreću u svakodnevnom životu. Medijske poruke su programi, filmovi, slike, tekstovi, zvuci i sajtovi koji su nosioci različitih oblika komunikacije. Medijska pismenost je pitanje inkluzije i građanstva u današnjem informacionom društvu. To je osnovna vještina ne samo za mlade ljude, već i za odrasle i starije osobe, roditelje, nastavnike i medijske profesionalce. Medijska pismenost se danas smatra jednim od ključnih preduslova za aktivno i puno građanstvo u cilju sprečavanja i umanjenja rizika od isključenosti iz života zajednice.

⁸ Evropska komisija, Preporuke o medijskoj pismenosti, 2009.

The reference material on the media literacy published by the European Commission⁹ puts the primary focus of development in the following three areas:

1. Online Content

- empowering users to a critical assessment of the online content
- extending the digital creativity and production skills and encouraging awareness of copyright issues
- ensuring that the benefits of the information society are enjoyed by all, including people who are disadvantaged due to limited resources or education, age, gender, ethnicity, persons with disabilities (e-accessibility), as well as those who live in less fortunate areas (all of them are covered under e-inclusion)
- awareness of how search engines work (prioritization of answers, etc.) and learning to better use search engines

2. Commercial Communications

- giving tools to young audiences in order to develop a critical approach to commercial communication, enabling them to make informed decisions
- encouraging public / private financing in this area with adequate transparency

3. Audiovisual Works

- provide, especially to young European audiences, a better knowledge of our film heritage and the growing interest in these films and in recent European films
- promote the acquisition of skills and creativity of production of audiovisual media works
- understanding the importance of copyright, from the perspective of both consumers and content creators

A study titled *The Study of Current Trends and Approaches to the Media Literacy in Europe* is an important source of references for the policy of the media literacy in the Commission. This refers to the document also supported by the Commission and the relevant European Charter of a media literacy, which appoints the seven competency areas (or benefits) related to the media literacy:

- effectively use the media technology to access, retrieve and share content to meet their individual and social needs and interests;
- access to and make of informed choices about a wide range of media forms and content from a variety of cultural and institutional sources;
- to understand how and why the media content is produced;

⁹ The European approach to the media literacy in the digital environment, 2007

Referentni materijal o medijskoj pismenosti objavljen od strane Evropske komisije⁹ stavlja primarni fokus razvoja na sledeće tri oblasti:

1. sadržaji sa interneta

- osnaživanje korisnika za kritičku procjenu online sadržaja
- produžavanje digitalne kreativnosti i proizvodnju vještine i podsticanje svijesti o pitanjima autorskih prava
- obezbjeđenje da prednosti informacionog društva uživaju svi, uključujući i ljude koji su u nepovoljnom položaju zbog ograničenih resursa ili obrazovanja, starosti, pola, etničke pripadnosti, osobe sa invaliditetom (e-pristupačnost), kao i onih koji žive u manje srećnim područjima (svi oni su obuhvaćeni pod e -uključivanja)
- podizanje svijesti o tome kako pretraživači rade (prioriteta odgovora, itd) i učenje za bolje korišćenje pretraživača

2. komercijalna komunikacija

- davanje alata mladoj publici da razvijaju kritički pristup komercijalnoj komunikaciji, omogućavajući im da donose informisane odluke
- podsticanje javno / privatnog finansiranja u ovoj oblasti sa adekvatnom transparentnosti

3. audiovizuelna djela

- pružaju, posebno mladoj evropskoj publici, bolje znanje o našoj filmskoj baštini i sve veće interesovanje u ovim filmovima i u poslednjih nekoliko evropskih filmova
- promovišu sticanje vještina i kreativnosti proizvodnje audiovizuelnih medijskih sadržaja
- shvatanje značaja autorskih prava, iz perspektive i potrošača i kreatora sadržaja

Studija pod nazivom Studija o aktuelnim trendovima i pristupi medijska pismenost u Europe je važan izvor referenci za politiku medijske pismenosti u Komisiji. To se odnosi na dokument takode podržan od strane Komisije i pripadajući Evropskom poveljom medijske pismenosti, koja imenuje sedam oblasti nadležnosti (ili koristi) koje se odnose na medijsku pismenost:

- efikasno koristiti medijske tehnologije za pristup, preuzimanje i dijeljenje sadržaja u cilju ispunjenja svojih pojedinačnih i društvenih potreba i interesa;
- pristup, i donošenje informisanih izbora o širokom spektru medijskih formi i sadržaja iz različitih kulturnih i institucionalnih izvora;
- razumjeti kako i zašto se proizvodi medijski sadržaj;
- kritički analizirati tehnike, jezik i konvencije korišćene u medijima, kao i poruke koje oni prenose;

⁹ Evropski pristup medijskoj pismenosti u digitalnom okruženju, 2007

- to critically analyze techniques, language and conventions used in the media and the messages they convey;
- to use the media for creative expression and communication by ideas, information and opinions;
- to identify, avoid or exclude the media content and services that may be unwanted, offensive or harmful;
- effectively use the media to exercise their democratic rights and civic responsibilities.

The Council of Europe and the European Union as the most significant contribution to the maximum value of THE media literacy emphasizes its role in enabling citizens to participate in democratic processes in the society to which they belong. Thus, *The Study on the Criteria for Assessing the Level of Media Literacy* states that the ultimate focus of media literacy is development of individual critical understanding and citizen participation (i.e., strengthening the interaction of people in the public life through the media and through the development of individual skills of critical understanding of the media literacy in the socio-political sphere)(EAVI, 2010: 9).¹⁰

SITUATION IN BH AND REPUBLIC OF SRPSKA

In BiH, the Stabilization and Association Agreement has not yet entered into force, although it was signed on June 16, 2008. Regardless of when they will overcome everyday Bosnian-Herzegovinian problems, the fact is that the road to EU inevitable.

Despite the increased development of new technologies and new media in a society, in Bosnia and Herzegovina there is no sufficient public debate on issues related to media education and media literacy. New media environment, in which consumers are more active and take more responsibility for their media consumption, requires more than just an adequate legal framework to ensure the effective protection of minors. Different actors, such as relevant ministries, regulators, the media industry, academia and non-governmental sector must collaborate, initiate and implement various initiatives.

So far, the academic community has shown little interest in the issue of such importance. It is negligible number of projects that deal directly with this issue, or mechanisms for evaluating the level of media education among different population groups. In the field of media education there is no systematic approach to increase the level of media literacy among children and adults. Education of teachers, parents, children and the media consumer

¹⁰ According Tejić, L. (2013), Media literacy in BH, Sarajevo: Internews

- koristiti medije za kreativno izražavanje i komuniciranje idejama, informacijama i mišljenjima;
- identifikovati, izbjeći ili izuzeti medijski sadržaj i usluge koji mogu biti neželjeni, uvrijedljivi ili štetni;
- efikasno koristiti medije u ostvarivanju svojih demokratskih prava i građanskih odgovornosti.

Savjet Evrope i Evropska unija kao najznačajniji doprinos i najveću vrijednost medijske pismenosti ističe njenu ulogu u osposobljavanju građana za učešće u demokratskim procesima u društvu kojem pripadaju. Tako se u *Studiji o kriterijima za procjenu nivoa medijske pismenosti* navodi da je ultimativni fokus medijske pismenosti razvoj individualnog kritičkog razumijevanja i građanske participacije (tj., jačanje i interakcija ljudi u javnom životu putem medija i na osnovu razvoja individualnih sposobnosti kritičkog razumijevanja medijske pismenosti u društveno-političkoj sferi) (EAVI, 2010: 9).¹⁰

SITUACIJA U BIH I REPUBLICI SRPSKOJ

U BiH još nije stupio na snagu Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju iako je potpisan 16. juna 2008. godine. Bez obzira kada će se prevazići svakodnevni bosansko-hercegovački problemi, činjenica je da je put ka EU neminovnost.

Usprkos povećanom razvoju novih tehnologija i novih medija u društvu, u Bosni i Hercegovini ne postoji dovoljna javna rasprava o pitanjima u vezi sa medijskim obrazovanjem i medijskom pismenošću. Novo medijsko okruženje u kojem su potrošači sve aktivniji i preuzimaju veću odgovornost za svoju medijsku potrošnju zahtijeva više od samo adekvatnog pravnog okvira kako bi se osigurala efikasna zaštita maloljetnika. Različiti učesnici, kao što su nadležna ministarstva, regulatori, medijska industrija, akademska zajednica i nevladin sektor, moraju saradivati, pokretati i implementirati razne inicijative.

Do sad je akademska zajednica pokazala malo interesa za pitanje od takve važnosti. Zanimljiv je broj istraživačkih projekata koji se direktno bave ovom temom, ili mehanizmima za procjenu nivoa medijskog obrazovanja među različitim grupama stanovništva. U području obrazovanja za medije ne postoji sistematski pristup s ciljem povećanja nivoa medijske pismenosti kod djece i odraslih. Obrazovanje nastavnika, roditelja, djece i medijskih potrošača generalno nije zadovoljavajuće s obzirom na tehnološke aspekte novih medija, kao što su korištenje, potencijalne prijetnje i mehanizmi za-

¹⁰ Prema Tejić, L. (2013); *Medijska pismenost u BiH*, Sarajevo: Internews.

is generally not satisfactory in view of the technological aspects of new media, such as the use, potential threats and protection mechanisms, as well as the principles of production and the economic principles on which the different media operate, aimed at improving their ability to safely use and to value various media content. According to data from the Communications Regulatory Agency of Bosnia and Herzegovina in 2004, the Internet was used by only 15.1% of the population (585,000), while until the end of December 2013; this percentage was 56.9% or 2,188,249. At the same time, in 2004 in Bosnia and Herzegovina the internet service was provided by 42 internet service providers, and in 2013 the number was 69.

As for the experience of European countries, the ministry of education and culture are responsible for the promotion of media literacy and the development of strategies for media education. Increasingly, the regulatory bodies for the electronic media have jurisdiction in this area. The Ministry of Education and Culture, as well as the Ministry of Science of the Republic of Srpska in their strategies have not planned activities related to the media education. The same can be stated for the BiH Ministry of Civil Affairs, the education sector, as well as the Federal Ministry of Education and Science.

Following the current regulatory practice in Europe and the latest trends, the Communications Regulatory Agency of Bosnia and Herzegovina has taken over the task of promoting media education and awareness about responsible and safe use of all media services.¹¹ The Agency, alone in that action, cannot expect huge and important results. As an positive example can be cited the decision of the Government of the Republic of Srpska, which in January issued a long-awaited decision on the establishment of the Republic of Srpska Committee for the Fight against hate speech on the Internet, as an advisory body to the Government of the Srpska „to prevent and combat hate speech, racism and discrimination on the Internet“. The Decision of the Government the Republic of Srpska on the establishment of the Committee stipulates that the committee members will develop an action plan of the Republic of Srpska campaign to fight hate speech on the Internet, and that they will carry out the necessary preparatory work for the implementation of the campaign, organizing all related events, coordination and monitoring of activities in the Srpska and the implementation of cooperation with domestic and foreign competent authorities, local communities, institutions and organizations dealing with this issue. However, by the decision to establish the Committee has not defined how the advisory body will

¹¹ Communications Regulatory Agency was established on March 2, 2001 by the merge of the jurisdiction of the Independent Media Commission and the Telecommunications Regulatory Agency that were previously operated separately. The Agency operates at the state level, and its mandate is defined by the Law on Communications (Official Gazette of BiH, No. 31/03), which was originally imposed by the High Representative in October 2002, and the Parliamentary Assembly adopted it in September 2003.

štite, kao i načela vezanih za proizvodnju i ekonomske principe na osnovu kojih djeluju različiti mediji, koji su usmjereni na poboljšanje njihove sposobnosti da sigurno koriste i cijene razne medijske sadržaje. Prema podacima Regulatorne agencije za komunikacije u Bosni i Hercegovini je 2004. godine internet koristilo svega 15,1% stanovnika (585 000), dok je krajem decembra 2013. godini taj procenat iznosio 56,9% ili 2 188 249. Istovremeno, u 2004. godini u Bosni i Hercegovini je internet usluge pružalo 42 internet provajdera, a 2013. godine taj broj je iznosio 69.

Što se tiče iskustava evropskih zemalja, ministarstva obrazovanja i kulture nadležna su za promociju medijske pismenosti i razvijanje strategija obrazovanja za medije. Sve češće i regulatorna tijela za elektronske medije imaju nadležnosti u ovoj oblasti. Ministarstvo prosvjete i kulture, kao ni Ministarstvo nauke Republike Srpske, u svojim strategijama nemaju planirane aktivnosti u vezi sa obrazovanjem za medije. Isto se može konstatovati za Ministarstvo civilnih poslova BiH, sektor obrazovanja, kao i za Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke.

Prateći trenutne regulatorne prakse u Evropi i najnovije trendove, Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine je preuzela zadaću unapređenja medijskog obrazovanja i podizanja svijesti o odgovornom i sigurnom korištenju svih medijskih usluga.¹¹ Usamljena u toj akciji ne može očekivati velike i značajane rezultate. Kao pozitivan primjer može se navesti potez Vlade Republike Srpske, koja je u januaru donijela dugo najavljivanu odluku o formiranju Komiteta Republike Srpske za borbu protiv govora mržnje na internetu, kao savjetodavnog tijela Vlade Srpske „radi sprečavanja i suzbijanja govora mržnje, rasizma i diskriminacije na internetu“. Odlukom Vlade Republike Srpske o formiranju Komiteta definisano je da će članovi Komiteta izraditi akcioni plan kampanje Republike Srpske za borbu protiv govora mržnje na internetu, te da će sprovoditi potrebne pripremnosti za sprovođenje kampanje, organizovanje svih pratećih događaja, koordinaciju i praćenje aktivnosti u Srpskoj kao i realizaciju saradnje sa domaćim i stranim nadležnim organima, lokalnim zajednicama, ustanovama i organizacijama koje se bave ovim pitanjem. Međutim, odlukom o formiranju Komiteta nije definisano na koji način će savjetodavno tijelo spriječiti i suzbiti govor mržnje na internet, ali je Vlada RS na ovaj način podržala inicijativu Evropske komisije koja je taj komitet formirala u 38 zemalja svijeta.

11 Regulatorna agencija za komunikacije je osnovana 2. marta, 2001. godine spajanjem nadležnosti Nezavisne komisije za medije i Regulatorne agencije za telekomunikacije koje su do tada radile odvojeno. Agencija djeluje na državnom nivou i njen mandat je definisan Zakonom o komunikacijama BiH (Službeni glasnik BiH, br.31/03), koji je prvobitno nametnut Odlukom Visokog predstavnika u oktobru 2002. godine, a Parlamentarna skupština BiH ga je usvojila u septembru 2003. godine.

prevent and suppress the hate speech on the internet, but the RS Government in this way supported the initiative of the European Commission that established the Committee in 38 countries around the world.

CONCLUSION

Critical media education involves training of young people in the interpretation and understanding of the stereotypes that are explicitly and implicitly in presence in a variety of media products.

Media education is not just for young people but also for adults whose main source of information and knowledge are media. In this context, media education is a process of quality lifelong learning. It is important to provide to adults who do not have this opportunity with continuous training modules that will help them become freer and more active citizens in the community. Tools of various kinds must be made available to them to raise awareness and train them. Continuous training and self-training for adults should be implemented at the local level with the support of civil society groups, non-governmental organizations and experts.

Douglas Kellner points out that the audience can successfully confront various forms of media manipulation in the way that they use their culture as a source of their own power and create their own meanings, identities and forms of life. The author speaks of "critical media pedagogy" and calls for the development of methods of "critical media education", which means that young people develop a critical attitude towards media representations and discourses. More specifically, young people should be taught how to use the media as an instrument of social change, to master the selection criteria used and the information provided by the media and to introduce alternative forms of media culture (Internet, independent film and video production). It is pointed out that the media culture and its contents that are adduced to viewers, contribute to the democratization of society but may pose obstacles to the process, if promote undemocratic values (for example, racial prejudice or sexist messages).¹²

Media education is supposed to be developed within the framework of interdisciplinary studies (education, information and communication, sociology, etc.) and in a close connection with studies of pedagogical innovation, the role and impact of technology in education and training, especially in e-learning, as well as those focused on citizenship, human rights and sustainable development.

¹² Kellner, D. (2004), *Media Culture*, Beograd: Clio

ZAKLJUČAK

Kritičko medijsko obrazovanje podrazumeva i osposobljavanje mladih u tumačenju i razumjevanju stereotipa koji su eksplicitno i implicitno prisutni u različitim medijskim proizvodima.

Obrazovanje za medije nije samo za mlade ljude, već i za odrasle čiji su glavni izvori informacija i znanja mediji. U tom kontekstu, obrazovanje za mediji je proces kvaliteta doživotnog učenja. Važno je da se obezbijedi odraslima, koji nemaju ovu priliku sa kontinuiranim modulom obuke koja će im pomoći da postanu slobodniji i aktivniji građani u društvu. Alati raznih vrsta moraju im se staviti na raspolaganje da se podigne svijest i trenirati ih. Kontinuirana obuka i samo-obuka odraslih trebalo bi da se sprovodi na lokalnom nivou uz podršku udruženja civilnog društva, nevladinih organizacija i eksperata.

Daglas Kelner ističe da publika može uspješno da se suprotstavi raznim vidovima medijske manipulacije na taj način što će koristiti svoju kulturu kao izvor vlastite moći i stvaranja sopstvenih značenja, identiteta i oblika života. Autor govori o "kritičkoj medijskoj pedagogiji", odnosno zalaže se za razvoj metode "kritičkog medijskog obrazovanja" koja podrazumjeva da mladi izgrade kritički odnos prema medijskim predstavama i diskursima. Preciznije, mladi treba da se podučavaju kako da koriste medije kao instrumente društvenih promjena, da ovladaju kriterijumima za selekciju i vrijeđovanje informacija koje plasiraju mediji i da upoznaju alternativne oblike medijske kulture (internet, nezavisna filmska i video produkcija). Ističe se da medijska kultura i njeni sadržaji koji se plasiraju gledaocima, doprinose demokratizaciji društva ali mogu predstavljati i prepreke za taj proces ukoliko promovišu nedemokratske vrijednosti (na primer, rasne predrasude ili seksističke poruke).¹²

Obrazovanje za medije bi trebalo da se razvija u okviru interdisciplinarnih istraživanja (obrazovanje, informacije i komunikacije, sociologije, itd), te da bude u tijesnoj vezi sa studijama o pedagoškim inovacijama, o ulozi i uticaju tehnologija u obrazovanju i obuci, a posebno na e-učenja, kao i sa onima fokusiranim na državljanstvo, ljudska prava i održivi razvoj.

LITERATURA

1. Fedorov, A.: *Media Education: History, Theory and Methods*, 2001;
2. Gone, Ž.: *Obrazovanje i mediji*, Klio, Beograd, 1998;
3. Kelner, D.: *Medijska kultura*, Klio, Beograd, 2004;
4. Miletić, M.: *Komunikološki leksikon*, Megatrend univerzitet, Beograd, 2012;
5. Tejić, L.: *Medijska pismenost u BiH*, Internews, Sarajevo, 2013;
6. Vijeće Evrope, Izveštaj za 2000. godinu

¹² Kelner, D. (2004). *Medijska kultura*, Beograd: Klio

REFERENCES

1. Fedorov, A. : Media Education: History, Theory and Methods, 2001;
2. Gone, J. : Education and Media, Clio, Beograd, 1998;
3. Kellner, D. : Media Culture, Clio, Beograd, 2004;
4. Miletic, M. : Komunikoloski leksikon, Megatrend Univerzitet, Beograd, 2012;\
5. Tejic, L. : Medijska pismenost u BiH, Internews, Sarajevo, 2013;
6. Council of Europe, Annual Report for 2000;
7. European Commission, Recommendation on Media Literacy, 2009;
8. European approach to Media Literacy in digital environment, 2007;
9. <http://mastercomunicacio.files.wordpress.com/2014/04/formal-education.pdf>
10. downloaded from the website on March 24, 2012

7. Evropska komisija, Preporuke o medijskoj pismenosti, 2009.
8. Evropski pristup medijskoj pismenosti u digitalnom okruženju, 2007
9. <http://mastercomunicacio.files.wordpress.com/2014/04/formal-education.pdf>
10. preuzeto sa sajta 24.03.2012.